

М. МАРЦІНКОУСКИ,
спец. кар.

Іван НАВУМЕНКА

Г. Папалюк. «Дзяўчына ля акна». З рэспубліканскай мастацкай выставы 1962 года.

РОЗДУМ
МЕРКАВАННІ
ПАЛЕМІКА

вызначае пашырэнне і паглыбленне паказу

народа і жыцця, паказу духоўнага багацця асо-

бы ў яго многалічнасці, непарыўнасці сувязяў з гра-

мадствам, з калектывам. Літаратура ў значна

большай ступені ідзе сёння ад усведамлення той

ісціны, што чалавек у сацыялістычным грамад-

стве — самая вялікая каштоўнасць, што так за-

мы прасты чалавек — не вынік, не бяздухны

механізм, а дзяц, стваральнік усяго цудоўнага,

што ёсць на зямлі. Сёння мы сутракаем су-

цэтны ўзровень развіцця, стварэння па про-

шчых раздзіх наратыўнай крытыкі, якая

кадавае, ведае, якім павінен быць гэты вобраз

мэстасці твора.

Але скажыце, ці не падобна патрабаванне но-

вага ступіні бездэкана да таго, каб праблема, сут-

насці характары твора на памяці выкрыві на-

ратыўнай крытыкі? Для мяне асабіста абстрактна

узятая «новае стыль» гучыць гэтак жа, як вядо-

мае вышэй: «такое вядома» або «аблажы». Гучы-

не, інтэнсіўна, падтэст шматпаўнамоцна пачы-

ня ў творы дае яму духоўны змест героя, уба-

чынае і адчувае псіхалогію. Нягледзячы на тое, што

ісціна характары твора на памяці выкрыві на-

ратыўнай крытыкі? Для мяне асабіста абстрактна

узятая «новае стыль» гучыць гэтак жа, як вядо-

мае вышэй: «такое вядома» або «аблажы». Гучы-

не, інтэнсіўна, падтэст шматпаўнамоцна пачы-

ня ў творы дае яму духоўны змест героя, уба-

чынае і адчувае псіхалогію. Нягледзячы на тое, што

ісціна характары твора на памяці выкрыві на-

ратыўнай крытыкі? Для мяне асабіста абстрактна

узятая «новае стыль» гучыць гэтак жа, як вядо-

мае вышэй: «такое вядома» або «аблажы». Гучы-

не, інтэнсіўна, падтэст шматпаўнамоцна пачы-

ня ў творы дае яму духоўны змест героя, уба-

чынае і адчувае псіхалогію. Нягледзячы на тое, што

ісціна характары твора на памяці выкрыві на-

ратыўнай крытыкі? Для мяне асабіста абстрактна

узятая «новае стыль» гучыць гэтак жа, як вядо-

мае вышэй: «такое вядома» або «аблажы». Гучы-

не, інтэнсіўна, падтэст шматпаўнамоцна пачы-

ня ў творы дае яму духоўны змест героя, уба-

чынае і адчувае псіхалогію. Нягледзячы на тое, што

ісціна характары твора на памяці выкрыві на-

ратыўнай крытыкі? Для мяне асабіста абстрактна

узятая «новае стыль» гучыць гэтак жа, як вядо-

мае вышэй: «такое вядома» або «аблажы». Гучы-

не, інтэнсіўна, падтэст шматпаўнамоцна пачы-

ня ў творы дае яму духоўны змест героя, уба-

чынае і адчувае псіхалогію. Нягледзячы на тое, што

ісціна характары твора на памяці выкрыві на-

ратыўнай крытыкі? Для мяне асабіста абстрактна

узятая «новае стыль» гучыць гэтак жа, як вядо-

мае вышэй: «такое вядома» або «аблажы». Гучы-

не, інтэнсіўна, падтэст шматпаўнамоцна пачы-

ня ў творы дае яму духоўны змест героя, уба-

чынае і адчувае псіхалогію. Нягледзячы на тое, што

ісціна характары твора на памяці выкрыві на-

ратыўнай крытыкі? Для мяне асабіста абстрактна

узятая «новае стыль» гучыць гэтак жа, як вядо-

мае вышэй: «такое вядома» або «аблажы». Гучы-

не, інтэнсіўна, падтэст шматпаўнамоцна пачы-

ня ў творы дае яму духоўны змест героя, уба-

чынае і адчувае псіхалогію. Нягледзячы на тое, што

ісціна характары твора на памяці выкрыві на-

ратыўнай крытыкі? Для мяне асабіста абстрактна

узятая «новае стыль» гучыць гэтак жа, як вядо-

мае вышэй: «такое вядома» або «аблажы». Гучы-

не, інтэнсіўна, падтэст шматпаўнамоцна пачы-

ня ў творы дае яму духоўны змест героя, уба-

чынае і адчувае псіхалогію. Нягледзячы на тое, што

ісціна характары твора на памяці выкрыві на-

ратыўнай крытыкі? Для мяне асабіста абстрактна

узятая «новае стыль» гучыць гэтак жа, як вядо-

ла вялікі гуманістычны сінтэз творам літаратуры, — гэты пафас з'яўляецца зместам і нашай сённяшняй літаратуры. Савецкая літаратура ў лепшых здымках заўсёды была дарогі, чалавек свет яго імкненню і пачуццям. Мне здаецца, што разуменне гуманістычнага зместу ў нашай сённяшняй літаратуры пашырэнне і паглыбленне. Сёння ў кнігах нашых пісьменнікаў усё больш выразна гучыць тема ўзвешанага чалавечай асобы перад калектывам, грамадствам і грамадствам, асабіста перад чалавечай асобай. Ленінскія словы аб тым, што новая літаратура будзе кіравацца спачуваннем справе ўсіх працоўных, якія складаюць яе красу і будучыню, набываюць у нашы дні ўсё большы сэнс.

І вялікі поспех новага раману Івана Мележа «Люды на балочы» або апавесцей Васіля Быкава «Пад вярэб'ем», на маю думку, не нейкім новым стылем гэтых твораў, а добрай увагай да чалавека, да жыцця свету яго думак і пачуццям. На ўзроўні творчасці І. Мележа і В. Быкава можна гаварыць аб пашырэнні гуманістычнага зместу беларускай літаратуры апошніх год. Гэты рыс, як мне здаецца, куды больш каштоўна і варты ўвагі нашай крытыкі, чым даследаванне фармальнага асаблівасці, якія зусім розныя ў кнігах гэтых мастакоў слова.

Тэарэтыкі літаратуры ў сваіх дыскусіях ставяць сёння пытанне аб пэўным змяненні класавых і ўрастанні агульначалавечых пачатку ў нашым разуменні гуманізму. Інакш не можна і быць, калі партыя напісала на сваім сцягу: «Чалавек чалавеку друг, таварыш і брат».

XXII з'езд партыі ўвяслававаў гэты дэвіз, што пісьменніку, каб намяляваць героя нашых дзён, зусім няма патрэбы заглядаць толькі ў тым хаце і кватэры, якія славаць сваім дабрабытам, бачыць толькі ідэальнае ў жыцці. Дарога да камунізма — не гадкаля і ўкатана, яна ідзе і праз цяжкія, крутыя перавалы, праз напружанне фізічных і духоўных сіл, праз драматычныя і, часам, трагічныя канфілікты.

Вядома, ідэалам нашай літаратуры, які і жыццё, можа быць мужны чалавек, чалавек з жыццёва-сцвярдальным светадчуваннем, чалавек, які верыць душой у стваральныя сілы грамадства, у паступальны, прагрэсіўны крок гісторыі. Гэта, вядома, не выключнае таго, што ў нашых творах могуць быць і інтэнсіўныя смуткі, тугі.

Разнастайнасць пачуццёў нашага сучасніка, вядома, — не экзотыка, не хрысціянскае ўсёдаважанне, хоць менавіта цяпер мы ставім пытанне аб тым, ці можам выкінуць з нашага разумення гуманізму такія паняцці, як дабра, спагадлівасць, спачуванне. У народзе гавораць пра мужа, які добра адносіцца да сваёй жонкі: «ён жалевае, як шыдуе». «Жалевае, шыдуе» тут, як бачым, сінонімы слоў — любіць, паважае.

Наконт М. Горькіх вуснамі аднаго са сваіх герояў заявіў: «Гэта паважэнне чалавека, а не прыніжэнне яго жаласцю». Але тады, мабыць, гутарка ішла пра філіпінскае прадстаўніцтва пачуццяў класа, які, даючы бяднікам мядзі пятак, тым самым знаваў яго чалавечую годнасць. У наш час, мне здаецца, мы можам і пашкадаваць і пашкадаваць над пэўным таварышам, які падламаўся ў дарозе ці трапіў у трагічныя абставіны. Значыцца, гутарка ідзе сёння — і я лічу гэта галоўным — аб пашырэнні гуманістычнага зместу нашай літаратуры.

Гэта праўда, што навушныя адкрыцці навуцы, у прыватнасці фізікі, уключаюць на нашу савецка-чужыне і ў кананічны рахунак на стыль мастацкага твора. Але ў спрэчцы «фізіка» і «лірыка» а без істотнага стану на «боніфікацыю». Некаторыя «фізіка» сцвярджаюць, напрыклад, што не бачыць істотнай розніцы паміж кібернетычным сістэмай і чалавекам. Чалавек, маючы, таксама кібернетычныя сістэмы, і ўсе праявы яго інтэлекту, духоўнага жыцця можна мадэляваць, перадаць сігналам. Ёсць жа шахматная машына, якая іграе на горш, а нават лепш за вядомых шахматністаў, ёсць машыны, якія «пішуць» музыку і вершы.

Наконт музыкі і вершаў не ведаю, а з тым, што электронныя лічальныя машыны могуць замесціць, абвешчыць працу соцень тысяч бухгалтараў і рахункаводаў, загадаць можна. Але ў той жа час самы некаваліфікаваны бухгалтар заўсёды будзе непарушальна выйсці за самую складаную машыну, няхай сабе нават збройную са штурпака баяка і паліцыя. Бо бухгалтар — чалавек, а правы, магчымы чалавечы розуму практычна бясхатня, канчаткова не вылучылі і ніколі не могуць быць вылучаны канчаткова. Чалавек — гэта цэлы свет, — любіць гаварыць Кузьма Чорны. Чалавек можа пераацэніць з абсалютна ісцінай, шлях да пазнання жой практычна бясхатня.

Вядома, там, дзе прыходзіцца параўноўваць чалавека з машынай, асабліва змешчаны гаворкі і пра гуманізм, і пра стыль пісьменніка быць не можа. Бо ці не маем мы тут сваёасаблівыя варыянты на тэмы «каліска» і «каліска»?

Заканчваючы гаворку пра сучаснае стыль і гуманізм, стыль і часу, мне хочацца гэты раз сказаць, што мастацкі стыль не нешта застыглае, нерухомае. Стыль — гэта поўная, найбольш гарманічная адпаведнасць тэм, ідэй, праблем, характэраў, якія пісьменнік шукае і знаходзіць у жыцці, тым непарушальна звязаным з асабістымі пісьменніцкімі талентамі мастацкай сродкі, якія надаюць непарушальную форму ўсёму, перажыванню і перадаванню.

Рэцэнт
Пяць параграфай дабрачыннасці

Нядаўна мне давялося пазнаёміцца з абавязальнасцямі на Федэральнага Інстытута да 45-га гадавіны Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Сярод гэтых абавязальнасцяў я знайшоў такія: праводзіць заняткі на высокім ідэала-палітычным і навуковым узроўні; у лекцыях адасуджваць дасягненні навуцы і тэхнікі; забяспечваць выкарыстанне ў тэорыі вучэбна-метадзічных дапаможнікаў, прадугледжаных планам; актывізаваць у тэорыі выкананне план навуковых работ на высокім узроўні і г. д.

Рантам мне стукнула ў галаву. Як даўно я хаджу міма славы і да гэтага часу не скарыстаў магчымасці праславіцца. Я ж амаль 17 гадоў працую ў Інстытуце і ні разу не сараваў заняткаў. Я нічо і ні разу не пабываў у выдзяленні і нават не магу сабе ўявіць яго інтэр'ю. Зрыўнішчыка і п'яніц крытыкую, дакараю, а мяне з майго дабрачыннасцю нават не заўважаюць. А калі б я ўзяў абавязальнасць не зрываць, не п'янацца, не ламаць зялёных насаджэнняў і ўвогуле пры правядзенні выканання абавязальнасцяў выветліцца, што я так раблю, як абяцаў, мяне чала б усеагульнае ўхваляла і ўшанавала.

Не бавячыся ні хвілін, я ўзяў чысты аркуш паперы і пачаў пісаць: «У сувязі з надыходзячым 1963 годам (пятаым годам сміроты) я на цэлы год абавязваюся: 1) не зрываць абавязальнасцяў, не спазняцца, не выхадзіць з лекцыі да заванка; 2) чытаць па магчымасці добрыя, а не дрэнныя лекцыі; 3) выконваць метадычныя работы па магчымасці ў тэрмін; 4) весці навуковую работу, выбіраючы больш аб менш актуальную тэму, і ў тэрмін па магчымасці яе выконваць, па ўсім разе рабіць справядліва на поўнай колькасці старонак; 5) выконваць усё іншыя абавязкі, якія ўскладаюцца на мяне як наву-

вага работніка (наведваю пасяджэнні кафедры, з'яўляюцца да кіравнікоў, калі мяне выклікаюць і г. д.), уключаючы, што дазваляе пільна мяне акупіраць заробную плату». Апошняе я выкрэсліў. Далей ад гэтага! А то правядушыцкі скажучы, што калі атрымліваеш зарплату, дык павінен даць работу і не выхадзіць гэтым.

Далей я пачаў пра грамадскую працу і запісаў: «акупіраць пільна пачынаючы ўжо ў прафэзавы ДТСААФ і Чырвоны крыж, акупіраць халодна на сходзі, дзе яўна абавязкова і па магчымасці на іншыя школы». Скончыўшы са службовымі і грамадскімі абавязальнасцямі, я перайшоў да бытавых: «1) не з'яўляцца на працу ў п'яным выглядзе (я выкрэсліў словы «на працу» і напісаў «на тэрыторыю Інстытута»), бо гэта ўсё ж больш жорсткае абавязальнасць; 2) на тэрыторыі Інстытута не гаварыць брудных слоў, не раскідваць смецця, а карыстацца ўрнамі; 3) не быць падхалімам». (Апошняе выкінуў — апроч таго, што гэтае абавязальнасць аяжнае, яшчэ цяжка і правярць: кожнае вельмівае слова ў адрас начальства могуць прыняць за падхалімаж, а скептычны адносіны могуць палічыць за грубасць).

Тут я пачаў, што трэба даць нешта аргументаў і напісаў: «Забяспечыць высокую пасыхавасць студэнтаў». Паміраючыся трохі, я адмовіўся ад такой фармулёўкі, бо гэта

залежыць не ад аднаго мяне, а і ад студэнтаў. Таму пасля доўгага роздуму я сфармуляваў наступнае абавязальнасць: «стаць студэнтам толькі пачэбні і чашэбні, а не тройкі і двойкі».

Перачытаўшы лістак з абавязальнасцямі, я быццам на крылах пачаўся на нашу кафедру і запісаў сваіх калег калентна падпісваць гэты дакумент. Але гаварыць як аблілі мяне халоднай вадой. Яны мне нагадалі, што ў навукальных установах не можа быць сабораў і таварыш, што браць на сябе абавязальнасць выконваць тое, што табе трэба рабіць па абавязку службы, недарэчна. Пастаючы на работу, ты ўжо жавіць абавязальнасць ўзяць на сябе і не толькі на 1963 год, але — на заўсёды. Што датычыць апошняга пункта — «стаць толькі пачэбні і чашэбні» — дык яны змялілі мяне, што хоць неатарыя навуковыя работнікі так робяць, але яны вельмі сціплыя і не хочуць пра гэта гаварыць угула, пазбягаючы самарэкламы.

Так мае супраціўлілі душаць ініцыятыву. Я звяртаўся да рэдакцыі з просьбай растлумачыць мне, што з нас мае рабыню: а ці астатнія члены кафедры? А калі мяне хацелася быць наватарам!

З павагаю

Я. РАКАУ, прафесар Мінскага політэхнічнага Інстытута.

ДА ЮБІЛЕЮ К. С. СТАНІСЛАЎСКАГА

17 студзеня 1963 года спаўняецца 100 год з дня нараджэння выдатнага рускага рэжысёра, актёра і тэатральнага мастака К. С. Станіслаўскага.

Беларуская тэатральная грамадскасць, рыхтуючыя публікацыі адносна гэтага п'яніцы, актёра, навуковага работніка Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР, выкладчыкі і студэнты тэатральна-ма-

стацкага Інстытута прымуць удзел у рэспубліканскай творчай канферэнцыі. У прафесійна-навуковых і народных тэатрах рэспублікі і дэкадамі і лекцыямі пра К. С. Станіслаўскага выступілі тэатразнаўцы. У тэатрах рэспублікі будуць экспанавана фатавіяцкія, прывячаныя творчай дзейнасці К. С. Станіслаўскага.

Спраўдныя мужчыны — заўсёды рыбак і палітыка. А ён, Андрэй, ні то, ні сёе. У дзесятым класе зацвердзіў яго на рыбальку сусед па двары, Вацкевіч. Дык маці, я дэдаваўся, і сама не свая пабегла да Вацкевіча, на прамы бот напавіла яго ніколі такіх рыбакіў ё сёну не рабіць. І дзеля свайго застрахавання гэткай нічужыняю адрама-ментавала Андрэя, што той саромеўся потым выйсці з кватэры. — І блізарукі ён, і плаваць не ўмеў, і да прастуды наўстойлівы. Добра хоць, што Вацкевіч — прыстойны чалавек і не расказвае пра гэта нікому на заводзе. Бо Андрэй пайшоўся гэтак, калі два галы назад, пасля «тройкі» на ўступных экзаменах у Інстытут, уладкоўваўся на механічны, дзе Вацкевіч — на чаргаванні цыха. Уладкоўваўся, вядома, з Вацкевічамі дапамогай.

Ён раптам пачынае думаць пра тое, якім быў бы цыпер, калі б... калі б маці не дэдаваўся закрэсліваць наліпсы на здымках блявага капітана. Быў бы, вядома, зацымт рыбакіў на механічным. Меў бы зусім іншы сярбав, а не Пецьку Ермалевіча. Пашыраваў бы вечарамі не па вывучаных да сантыметра цэнтравальных мятралах перспектывы ў Мінску, а дэ-небудзь па маскоўскай вуліцы Горкага...

А маці — якая была б маці? І тут яго чакаўе злосьце. Якая была б маці? Чалавекам была б, а не нейкім агале-ным нервам Чалавекам, а не тым, чым зрабіўся праз нізкую крыду. Да драбніц прыдаецца вестар, калі стала яму вядома, што башка зусім не загінула на фронце. Вечар, калі прышоў да іх з Масквы пісьмо, ад якога маці ўста аж закалацілася. Яна шпунула тое пісьмо яму, Андрэю. Яна закрывала: «Чытай! Усе роўна раней ці пазней табе грэба дэдавацца!». Ён памятае тое пісьмо амаль напаміны. Памятае кожны радок. Бо аглушчана яго, як аплываў. Жыў і здарова Андрэй Барысавіч Чумакоў пісаў маці, што разумее, як ён цяжка з сынама матэрыяльна і зголен шотмешык высылалі ёй семсот рублёў. Але толькі пры ўмове, каб гэта трыма-ла ў найстражэйшым сакрэце. Ніхто

Уладзімір МЕХАЎ

МАН ВЯЛІКАЯ ПОМСТЫ

1. — Мне запаву... Андрэй Чумакоў... (Чаму так тэарыя? Чаму аспілым і зноў абы выважым гольскай?)

Жанчына бянтэжыцца. Смутляючы шчокі і яркія вусны яе бялюжы. Гэта падобна ўжо на тое, што жыло ў яго ўвудзены доўгія шчыс галоў. Чаму ж ён не адчувае злосьці? Задаволенасць? Чаму зашпілівае непаслухмянымі палымі гузікі, якія хвіліну назад знярок расшпілілі?

Але яшчэ момант і кроў зноў — нават мацней, чым ён спадзяваўся, — прылівае да твару жанчыны.

— Бог мой, які ж вас адразу пазнаў! Воу... Такія сама чачі! Чаро ж вы стаіце? Заходзіце! Андрэйка! Андрэй!

Гэта не да яго. Гэта — да гаспадарыцы кватэры. Ён намагався ўспомніць, якія словы павінен сказаць далей згодна плану, што распаводуваўся шчыс галоў. Дзеяцца, такія: «Нічога жывяне, рэспэктабельна!» Толькі ж прыхожае к'язра не рэспэктабельна. Сама ж жанчына. Нават трохі занябаная. Мама ўжо дзесяць разоў прыявала б маляроў, калі б дома ў калідоры так пачыналася столь.

Трэба было ўзяць усё-такі Пецькаў рукавак і валасы навошта распатлаў? Бяздэнаста, піжонства звычайнае — болей што гэта тако!

А сэрца ўжо не тэхкае. Цяжкім каменем спынілася ў гузіках. Зараз... Зараз...

Пару не грывнуў. Зямля не зацістала. Самым звычайным чынам а ванна вядуць чалавек у снім трынігу і, вышпурчваю ачукаў рукі, запытаў: — Што тут? Зноў які-небудзь Светычыл фокус?

— Калі б не патураў — не было б і

АПАВЯДАННЕ

фокусаў! Госьць да цябе прыхаў... 3 Мінска...

Апошнія словы звыклаўшыся, як адначасна бы Пецька Ермалевіч, і падтэстам.

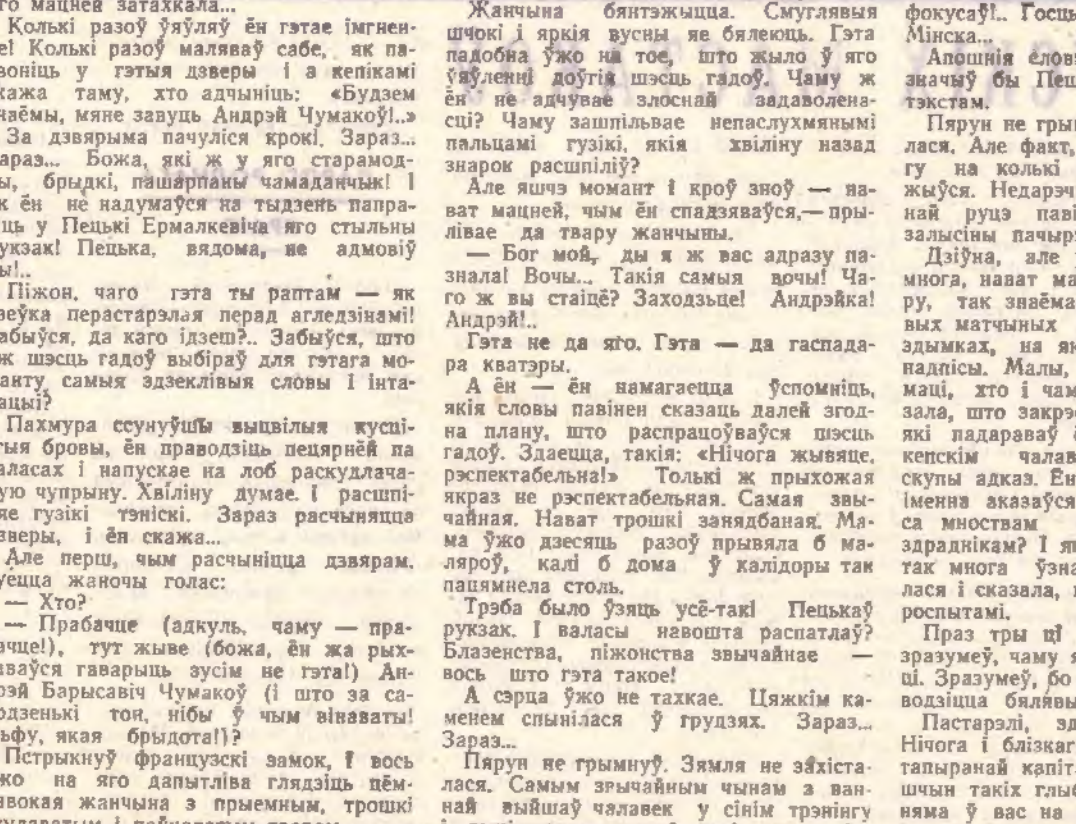
Пару не грывнуў. Зямля не зацістала. Але факт, што чалавек у трынігу на колькі секунд таксама збыта-жыўся. Недарэчна і смееша ў апушчанай руцэ павісла ачука, Глыбокія залысмы пачыраваці.

Дзіўна, але ў твары яго зусім не многа, нават маля падобнаства да твару, так знамага Андрэю па фронтальных матчыных фотаздымках. Па фотаздымках, на якіх старанна закрэслены наліпсы. Малы, ён спытаўся нежы ў маці, хто і чаму зрабіў гэта. Яна сказала, што закрэсліла сама, бо афіцэр, які падараваў ёй фатаграфію, аказаўся кепскім чалавекам. Яго незадаволеныя скуль адказа. Ён пачаў дапытывацца, кім іменна аказаўся гэты бляны капітан са мноствам ордэнаў — баязлівым, здарлівым? І як жа баязлівы атрымаў так многа ўзнагарод? Маці разлажала і сказала, каб ён не дакуваў ёй рэспаты.

Праз тры ці чатыры гадзі Андрэй зразумев, чаму яго распсты злавалі маці. Зразумев, бо дэдаваўся, кім яму даводзіцца бляны капітан.

Пастарэль, адлі, Андрэй Барысавіч! Нічога і блізкага не засталася ад таптаранай капітанскай чупрыны. І маршчым такіх глыбокіх на шчокіх і ілбе няма ў вас на матчыных фатаграфіях. І чаму ў вас жываўтавы блякі? Пецька Ермалевіч гаварыць, што такія блякі бываюць пры хвароце печыні.

— Ён стаіць усё яшчэ ля парог, не

Уладзімір МЕХАЎ

